

yalı hekim henüz otuz altı yaşında iken vefat ederek 2 Kasım 1844'te Beyoğlu Santa Maria Draperis Kilisesi'nin sol yan duvarındaki dehlizin içinde bulunan mezarına defnedilmiştir. Mezar taşının kitâbesinde, bu taşın dul eşi tarafından koydurulduğu ifade edildikten sonra "fakirlerin onun arkasından ağladıkları" cümlesine yer verilmiştir. Kitâbedeki doğum tarihinin gerçeğe uymadığı yeni araştırmalarda meydana çıkmıştır. Üçüncü kitabının baş sayfasında, adının altında nişân-ı iftihâra sahip bulunduğu ve Viyana Hekimler Cemiyeti üyesi olduğu da kayıtlıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Rıza Tahsin, *Mir'at-ı Mekteb-i Tıbbiyye*, İstanbul 1328, I, 17 vd.; Fethi İsfendiyaroğlu, *Galatasaray Tarihi*, İstanbul 1952, s. 337-359; Arslan Terzioğlu, "Başlangıcından Bugüne Kadar Türk - Avusturya Tıbbi İlişkileri", *Türk Avusturya Tıbbi İlişkileri Sempozyumu-1986*, İstanbul 1987, s. 20-24; H. Wyklicky, "Ergaeuzungen zur Kenntnis des Stammvaters der medizinischen Schule von Galatasaray", a.e., s. 78, 87-88; M. Skopec, "Zu Leben und Werk von Karl Ambros Bernard", a.e., s. 89-99, 100-104; Semavi Eyice, "Dr. Karl Ambros Bernard ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'ye Dair Bir Kaç Not", *Türk Tıbbının Batılılaşması Sempozyumu 1988* (basılmakta); a.mlf., "Mekteb-i Tıbbiye'nin İlk Müdürü Dr. Bernard'ın Mezarı", *TD*, II/3-4 (1952), s. 89-96; a.mlf., "Bursa Kaplıcalarını İlmî Bakımdan İlk Olarak İnceleyenlerden Dr. Bernard ve Eseri", *İÜ Tıp Fakültesi Mecmuası*, XXXIII, İstanbul 1971, s. 485-495; *Journal de Constantinople et des intérêts Orientaux*, I/51-52 (1843); "Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyye-i Şâhâne", *Neusâl-i Âfiyet*, I, İstanbul 1315, s. 51-70; M. Neuburger, "Oesterreichischer Aerzte als Pionere der wissenschaftlichen Medizin in der Türkei (1838-1856)", *Wiener Medizinische Wochenschrift*, sy. 36 (1917); Nafiz Uzluk, "İstanbul Tıbbiyesi için Avrupadan Getirilen İlk Hekim", *Dirim*, XII, İstanbul 1937, s. 203-208; Süheyl Ünver-Metine Belger, "Tam Bir Asır Evvel İstanbul Mektebinde Avusturyalı Bir Muallim-i Evvel: Dr. C. A. Bernard", *İÜ Tıp Fakültesi Mecmuası*, III, İstanbul 1940, s. 1420 vd.



SEMÂVİ EYİCE

BERNİK

(bk. BİNGAZI).

BERRECÂNİYYE

(البرجانية)

Ebü'l-Hakem
Abdüsselâm b. Abdurrahman
el-Lahmî el-İfrîkî'ye
(ö. 536/1141-42)

nisbet edilen ve

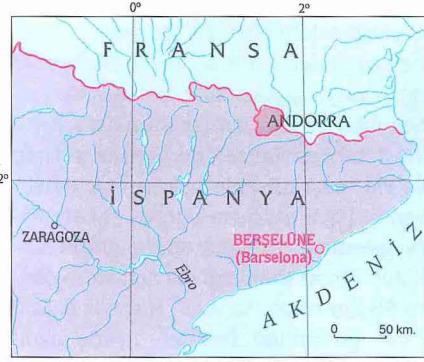
Tarîkatü İbn Berrecân adıyla da anılan
bir tarikat
(bk. İBN BERRECÂN).

BERŞELÜNE

(برشلونة)

İspanya'nın
kuzeydoğu kıyılarında yer alan
ve yaklaşık doksan yıl
İslâm hâkimiyetinde kalmış olan
bugünkü Barselona şehri.

Mevcut bilgilere göre Berşelüne'nin (Barselona) ilk sakinleri İberler'dir. Şehir milâttan önce 237'de Kartacalı Hamilcar Barca'nın eline geçmiş ve onun şerefine Barcino adını almıştır. Araplar Romalılar'ın kullandıkları Barsinona adını önceleri Bershinüne, daha sonra da Berşilüne şeklinde telaffuz etmişlerdir. Kartacalılar'dan sonra Romalılar'ın, milâttan sonra 415'te de Vizigotlar'ın hâkimiyeti altına giren şehrin müslümanlar tarafından fethedildiği tarih ihtilâflıdır. Bir rivayette 95 (714) yılından önce, bir diğerinde 96 (715) yılında ele geçirildiği söylenirken Makkarî'nin naklettiği bir başka rivayette ise 105 (723) yılı ima edilmektedir. Bu farklı rivayetleri değerlendirerek 95'ten önce veya bu yıl içinde Mûsâ b. Nusayr kumandasındaki İslâm ordusunun şehre yaklaştığı, 96'da ise fethin gerçekleştiği sonucuna varmak mümkündür. Yapılan anlaşmayla şehir halkına can ve mal emniyeti tanı-



Berşelüne

nıp dinlerini muhafaza etmelerine izin verilmiştir.

Berşelüne'nin idarî merkez durumundaki Kurtuba'ya uzak, buna karşılık Frank İmparatorluğu'nun topraklarına yakın oluşu, bölgeyi tekrar ele geçirmek isteyen Franklar ve değişik sebeplerle merkezî idareye karşı ayaklanma niyeti taşıyan müslüman âsiler için uygun bir ortam teşkil etmiştir. Öyle anlaşıyor ki şehir ilk fethinden bir süre sonra yeniden Franklar'ın eline geçmiş, ancak 723'te ikinci defa fethedilmiştir. Daha sonra I. Hişâm'ın (788-796) ilk yıllarında, taht yüzünden ayaklanan Hişâm'ın kardeşi Süleyman'ın oğlu Matrûh Berşelüne'yi önce bir isyan merkezi haline getirdi, sonra da merkezî idareden ayırdı. Bu duruma ancak 791'de son verilebilirdi. Hişâm'ın yerine geçen oğlu I. Hakem (796-822), saltanat döneminin önemli bir kısmını Endülüs'ün muhtelif bölgelerinde ortaya çıkan çeşitli ayaklanmalarla uğraşarak geçirdi. Bu isyanlar dolayısıyla Endülüs sınırlarının korunması zorlaşınca Şarılman'ın oğlu Louis kumandasındaki Franklar 801'de Berşelüne yönetimini istilâ ettiler ve merkezî Berşelüne olmak üzere bölgeyi "Marca Hispanica" (İspanya sınırı) adını verdikleri sınır bölgesi haline getirdiler. Şehir daha sonra 888'den itibaren de bağımsız Katalonya Kontluğu'nun (Barselona Kontluğu) merkezi oldu. Müslümanlar Berşelüne'yi geri almak için bazı seferler düzenlediler ve 814'te Frank savunmasını ağır bir yenilgiye uğrattırlarsa da şehri zaptedemediler. 828 ve 856'da iki kuşatma daha gerçekleştirildi ve ikincisinde şehir nüfusunun yarıya yakın kısmını teşkil eden yahudilerin de desteğiyle Tarraçe Kalesi ele geçirildi. Bundan sonra 911'e kadar Endülüs'ün içine düştüğü



Berşelüne
(Barselona)
Limani'ndan
bir görünüşü -
İspanya

iç çekişmeler sebebiyle Berşelüne üzerine kayda değer bir sefer düzenlenemedi. Aynı yıl yukarı sınır bölgesinde (es-Sağrû'l-a'lâ) yaşayan İspanyol asıllı Benû Tavîl kabilesi Berşelüne üzerine yürüdü ve Tarrace vadisinde bulunan bir hristiyan birliğini bozguna uğrattı, fakat şehre giremedi. Bundan sonra ancak Endülüs Emevî Halifeliği'nin sonlarına doğru 984'te hâcib (başvezir) Mansûr b. Ebû Âmir tarafından fetihten ziyade ganimet temini ve gözdağı verme gayesiyle bir sefer daha düzenlendi ve şehir 985'te ele geçirildi. Ancak 987'de Kont I. Borell tarafından geri alındı ve Endülüs Emevî Halifeliği'nin 1031'de yıkılışı bir anlamda müslümanların Berşelüne üzerindeki emellerinin de sonu oldu. Bundan sonra Berşelüne Endülüs için ciddi bir tehdit oluşturmaya başladı. Aragon Kraliçesi Petronilla ile Berşelüne Kontu IV. Ramon Berenguer'in evlenmesiyle Aragon topraklarına katılan Berşelüne, Endülüs'ün kuzeyinde ve doğusundaki birçok şehir, kale ve adanın müslümanların elinden çıkmasına zemin hazırladı.

Berşelüne XII. yüzyıldan itibaren önemli bir ticaret merkezi haline geldi. Bu dönemde Kuzey Afrika'daki Berberî hânedanlıkları, özellikle Abdülvâdîler (Zeyyânîler) Berşelüne ile ticarî ve askerî ilişkiler kurdular. Abdülvâdî Hükümdarı Yağmurasan 1250 yılında şehre bir elçi gönderdi. Bu çerçevede birçok Berşelüneli asker ve tüccar Zeyyânî topraklarında, birçok Zeyyânî tüccar da Berşelüne topraklarında faaliyet gösterdi. 1276'da Aragon Krallığı'yla Abdülvâdîler arasında yapılan bir anlaşma, 1277'de elçi İbn Berîdî'nin Berşelüne'yi ziyareti sırasında resmen kabul edildi. Bu anlaşmanın ne şartlar ihtiva ettiği tam olarak bilinmemekte ise de Abdülvâdîler'in Aragon Krallığı'na verecekleri haraçla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

1492'de Gırnata'nın düşmesi üzerine bütünüyle hristiyan egemenliği altına giren Endülüs'te başlatılan zorla hristiyanlaştırma politikasına karşı çıktıkları için sürgün edilen müslümanların (Moriscolar) bir kısmı Berşelüne'ye getirilmişler ve buradan deniz yoluyla Kuzey Afrika'ya gönderilmişlerdir. Bu müslümanlar arasında Berşelüne'ye yerleşenler de olmuş, fakat bunlar daha sonra Engizisyon zulmüne mâruz kalmışlardır.

Günümüzde Madrid'den sonra İspanya'nın ikinci büyük şehri olan Barcelona, Akdeniz'e ulaşan Llobregat ve Besos ırmakları arasında yayıldığı gibi Tibidabo ile Montjuich tepelerinin yamaçlarına doğru da tırmanarak geniş bir alanı kaplar. Metalurji, otomobil, doküma, kimya sanayii ve liman faaliyetinin çok gelişmiş olduğu Barcelona'nın 1986'daki nüfusu 1.756.905 idi.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Hayyân, *el-Muktebes*, s. 3; Uzri, *Nuşûş 'ani'l-Endelüs* (nşr. A. el-Ehvânî), Madrid 1965, s. 28, 29, 58, 66, 75, 80, 81; Bekrî, *Coğrafiyetü'l-Endelüs ve 'Urubbâ* (nşr. A. A. el-Haccî), Beyrut 1968, s. 59, 60, 62, 95, 96, 97-98; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, II, 62, 74, 83, 98, 149, 166; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb* (nşr. M. Ebû Dayf), Dârülbeyzâ, ts., s. 82, 94, 107; Zikru bilâdi'l-Endelüs (nşr. L. Molina), Madrid 1983, s. 9, 14, 72, 132, 173, 187, 188; Himyerî, *er-Ravzû'l-mi'âr*, s. 42-44; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, I, 218-219, 256; E. Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne Musulmane*, Paris 1950-53, IV, 18, 20, 35, 36, 77, 79, 81, 84, 85, 94, 113-117, 119, 141-142, 204, 211, 248, 301, 325, 353, 381, 383, 399, 419, 444, 468, 479; H. Lea, *The Moriscos of Spain*, New York 1968, s. 390-391; Dozy, *Spanish Islam*, s. 502; E. Ashtor, *The Jews of Muslim Spain*, Philadelphia 1973, s. 99-100; F. Simonet, *Histoire de Los Mozarabes*, Madrid 1983, I, 59; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings*, Princeton 1985, s. 43, 108, 258; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of The Maghrib in the Islamic Period*, London 1987, s. 138-139; C. F. Seybold, "Barcelona", *IA*, II, 318-319; a.mlf. — A. Huici Miranda, "Barşaluna", *El²* (İng.), I, 1054-1055.



MEHMET ÖZDEMİR

BERTHELS, Evgenii Eduardoviç

(1890-1957)

Tasavvuf tarihi, Orta Asya Türk ve İran edebiyatları konusundaki çalışmalarıyla tanınan Rus şarkiyatçısı.

St. Petersburg'da (Petrograd [1914-1924], Leningrad [1924-1991]) doğdu. Aslen Danimarkalı serbest meslek sahibi bir Rus ailesinin oğludur. St. Petersburg Üniversitesi'nde hukuk ve müzik eğitimi gördü. Mezun olduktan sonra (1914) kendi çabasıyla Farsça ve Türkçe öğrendi. 1918'de girdiği Petrograd Devlet Üniversitesi'nin Şarkiyat Bölümü'nde tanınmış Rus âlimleri Romaskeviç, Freiman, Barthold ve Oldenburg'un öğrencisi oldu. Bu bölümü bitirince (1920), daha sonra Sovyet Bilimler Akademisi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü adını alacak olan Asiatic Museum'da bir yıl kadar görev yaptı. Ertesi yıl Petrograd Yaşayan Doğu Dilleri



Evgenii
Eduardoviç
Berthels

Enstitüsü'nde Fars dili ve edebiyatı okutmanı olarak çalışmaya başladı. 1928'de hocası Barthold'un tavsiyesi üzerine Leningrad Devlet Üniversitesi'ne Fars dili ve edebiyatı profesörü olarak tayin edildi. Daha sonra Sovyet Bilimler Akademisi'nin Tacikistan bölümünün tarih ve dil biriminin başkanlığına getirildi (1932); 1939'da da akademinin aslı üyesi oldu. 1946'da Moskova Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü profesörlüğüne tayin edildi. 1950'de Leningrad'dan Moskova'ya nakledilen akademinin şarkiyat bölümü başkanı oldu ve ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. 7 Ekim 1957'de Moskova'da öldü.

Sa'dî'nin *Gülüstan*'ından seçtiği metinlerin tercümesiyle (*Gulistan. Izbranniye rasskazi*, Berlin 1922) dikkat çeken Berthels'in ilk ilmî çalışmaları Fars dili ve edebiyatı üzerinedir. 1923-1929 yılları arasında tasavvuf edebiyatı ve tarihiyle ilgili önemli yirmi yedi makale yayımlayan Berthels'in 1930'lardan sonra dönemin ideolojik görüşlerine uygun yaklaşımlarıyla ilmî tarafsızlıktan taviz vermeye başladığı görülür. "Persidski istoričeskiy roman XX veka" adlı makalesinde Farsça tarihî romanları İran'daki ticarî kapitalin meydana getirdiğini ifade etmesi, ondaki fikrî değişimin bir örneği olarak gösterilebilir. Berthels aynı yıllarda Marksist klasiklerin Doğu dillerine çevrilmesini de istedi. Ancak bu tavrına rağmen Sovyetler Birliği'ndeki müslüman halkların dil ve edebiyatlarıyla uğraşan bilginlere karşı yürütülen kampanyanın asıl hedefi olmaktan kurtulamadı. Berthels, Stalin sonrası dönemde yurt dışında konferanslara katılıp yabancı dilde yayın yapan ilk Sovyet şarkiyatçılarından biridir; Türk edebiyatı ve Farsça üzerinde çalışan birçok Sovyet araştırmacıya da öncülük yapmıştır.